

як наукова, і як навчальна дисципліна. Дискусія щодо предмета філософії права, кола дослідження нею проблем триває. Зокрема, український вчений академік Національної академії правових наук України О. М. Костенко, виходячи з теорії соціального натуралізму, сформулював так зване «основне питання» філософії права: «Що є право? Право – це витвір Природи чи Людей, а якщо того і іншого, то яка роль Природи і яка роль Людей у творенні права?». Залежно від вирішення цього питання філософія права отримує два основні напрями — «правовий натуралізм» і «правовий позитивізм».

Вчені вважають, що юридичні і моральні закони мають спільне джерело – визнання людської особистості. Вони стверджують, що право – це не лише нижня межа моральності, це самостійне начало, яке має власні корені в духовній природі людини. Вони і є підґрунтям людського співжиття. Моральність може доповнювати право там, де норм юридичного закону недостатньо, вона має стимулювати до дії за внутрішнім спонуканням, дії поза юридичною силою. Мислителі поділили право на об'єктивне (закон, який визначає свободу) та суб'єктивне (моральна можливість, законна свобода що-небудь робити чи вимагати). Поєднання двох видів права дає підстави для висновку, що право – це свобода, яка визначена законом. Таке визначення тяжіє до позитивізму. Однак вчені також констатували розбіжності між позитивним і природним правом, вплив першого на друге. Правду (справедливість) як складову права пов'язують із рівністю: у цивільному праві діє рівність арифметична, а в публічному та політиці – пропорційна. Наслідуючи І. Канта, щодо невідчужуваних, природних прав людини, зазначають, що таким є свобода, а решта – похідне. Вчені – правознавці розширюють гегелівське трактування сфер дії моральності, додавши до них такі: сім'я, союз громадянський, союз церковний, держава. Ці союзи є розвитком начал будь-якого співжиття: 1) влади; 2) закону; 3) свободи; 4) мети.. Розрізняючи право і закон, як і природне та позитивне право, вважають у природному праві ідеал (моральний ідеал, «ідеальне право»), тож можливо висловити пропозицію щодо майбутнього реформування закону.

Із давніх часів філософи досліджували зв'язок права з культурою, суспільством, державою, теоретико-правові та філософсько-правові проблеми. Не оминули увагою і поняття права як внутрішнього, психологічного вияву, а також зв'язок права з мораллю.

## **ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ КИТАЮ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ**

**Владленова І.В., Єрмоловський М.А.**

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»  
м. Харків, Україна*

Стрімке зростання Китаю наприкінці ХХ століття характеризується збільшенням впливу Китаю на різні геополітичні, соціальні, економічні процеси. Під час цього впливу зростає інтерес до китайської мови, культури та історії. Змінюється геополітичний ландшафт та осередки впливу, зменшується американська гегемонія, починається формування нового міжнародного порядку.

В цих умовах вельми важливо вивчити філософські засади китайського мислення, філософських доктрин, які спрямовують розвиток китайського суспільства. Основною такою доктриною є конфуціанство, яке маніфестує централізованість та жорстку ієрархізованість суспільства. Конфуціанство є філософською системою, націленою на формування певних моральних настанов, які лежать в основі китайської культури. Серед цінностей конфуціанства треба назвати: скромність, благополуччя, повага до старших. Основні категорії конфуціанства: рен («гуманність», «доброзичливість»), лі (ритуальні норми), чжун (вірність своїй справжній природі), шу (взаємність) і сяо (синівська побожність) – ці категорії лежать в основі системи соціальної та етичної філософії [1].

Конфуціанство побудовано на давньому релігійно-філософському фундаменті,

який служить для утвердження суспільних цінностей, інститутів та ідеалів традиційного китайського суспільства. Філософські настанови, спрямовують цей процес, формують почуття ідентичності, загальне моральне розуміння людини, влади та держави. Конфуціанство можна розглядати не тільки як частину культури, але як інтелектуальну та духовну традицію, яка легітимізує визначений спосіб життя, як-то: служіння імператору, суспільству, ієрархію та вірність, підтримує авторитарне правління. У той же час конфуціанство можна розглядати як стратегію, спрямовану на протидію західним цінностям. Глобальна мережа інститутів Конфуція просуває такі цінності конфуціанства за межами Китаю та є значним осередком китайського впливу в різних країнах. Інститути Конфуції фінансуються, певною мірою, китайською державою. В умовах хиткого положення демократії, розквіту популізму та економічних проблем нова стратегія стає привабливою для багатьох людей. Певним чином ім'я Конфуція та економічний зріст Китаю працює тут як бренд.

Важливі для розуміння світоглядних орієнтирів Китаю є китайські філософські категорії. У класичній китайській філософії є поняття «синь», яке буквально позначає «фізичне серце», але це не обмежує його загальні конотації [1]. «Синь» означає розуміння дійсності не стільки за допомогою раціонального мислення, а також шляхом емоційної складової психіки, використовуючи емоції, почуття, внутрішні переживання. Українській філософії взагалі притаманний кордоцентризм, який розглядає серце як концепт, що визначає істинну сутність людини та слугує провідником між почуттями та розумом. Китайське метафоричне розуміння серця поєднує ідею про серце як одночасно центр емоцій, сприйняття, розуміння, інтуїції, та раціональної думки. «Серцевий розум» визначає сутність людини, її самосвідомість та визначає моральні орієнтири.

Зазначимо важливий зміст трактату «Тридцять шість стратагем» – стародавній китайський військовий трактат, який описує тактику поведінки. Кожний вислів цього трактату – це стислий опис поведінки та стратегія дій [2]. Наприклад: «Відпочивши, очікувати стомленого супротивника», «Отримати щось з нічого», «Крадькома вирушити в Ченьцан», тощо, які втілюють стратегію китайської м'якої сили, яка реалізується в різних китайських мегапроектах, приміром «Економічний пояс Шовкового шляху», «Морський Шовковий шлях XXI століття», які в узагальненому вигляді отримали назву «Один пояс-один шлях». Реалізація цієї стратегії стає центральним пунктом зовнішньополітичної діяльності Китаю та охоплює більшу частину Євразії, країни, що розвиваються, в тому числі, розвинені. На тлі стратегії м'якої сили ми бачимо, що сучасна військова доктрина Китаю має демонстративно оборонний характер та націлена на протидію світовій домінації Америки.

Ф. Фукуяма зазначає, що політична система Китаю побудована «зверху вниз», як авторитарна [6]. Разом з Росією Китай виступає, за думкою Фукуяма, як консолідований авторитарний режим, який намагається спроектувати свій вплив за межі своїх кордонів, і це зачіпає інтереси глобальної демократії. Основна відмінність між цими системами: можливість вираження свободи поглядів, вплив людей у політичних справах, право вибирати, стримування та протидію у виконавчій владі. Китай має унікальну соціально-політичну систему, він трансформує західні моделі та цінності, створюючи унікальну соціокультурну та економічну середу. Д. Лангерквіст звертає увагу на невизначеність політичних, ідеологічних економічних процесів в Китаї, що ускладнює вивчення китайського впливу в цілому, дослідник стверджує, що взагалі не існує жодної «китайської моделі», а тільки серія економічних експериментів [6]. І, дійсно, ми бачимо велику різницю між провінціями Китаю. Приміром, Шанхай, де існує декілька економічних зон розвитку. Гонконг, який є спеціальним адміністративним районом Китайської Народної Республіки та одним з провідних фінансових центрів Азії і світу. Макао – ще один спеціальний адміністративний район Китайської Народної Республіки (колишня португальська колонія), існують також

невеликі провінції з низьким рівнем життя [5, 7]. Д. Белл вважає, що Китай, хоча і відрізняється різними економічними системами всередині країни, все ж таки в політичному плані виступає як єдина система – меритократія [4]. Очевидно, що Китай готовий взяти на себе ініціативну та інтервенційну роль у міжнародних політичних та фінансових справах. Китай номінально залишається марксистським суспільством. Але рівень життя істотно відрізняється, нерівність стрімко зростає. Марксизм виступає, скоріше в якості бренду «майбутньої справедливості», «утопічної мрії» про ідеальне суспільство. Марксизм вирівнює процеси авторитаризму, при якому уряд неминуче обмежує прогрес суспільства, та процес стратегічного бачення напряму розвитку суспільства, це дає китайській моделі є деякі ключові переваги, одна з яких – це процеси прийняття рішень. Але, як зазначає Ф. Фукуяма, навіть якщо система може забезпечити громадян матеріальним багатством, і притому, громадяни не можуть брати участі у розподілі багатств, або не можуть отримати достатню повагу, виникають проблеми: сучасному суспільству потрібен баланс між політичними, соціальними та капітальними повноваженнями поза політичною сферою [6].

Китайська держава конститується через вбудовані соціокультурні системи, які виробляють дискурси, ідеї, які спочатку осмислюють світ, а потім діють в ньому. В реалізації міжнародної політики в геополітичному контексті ми бачимо стійкий китайський реалізм, вбудований в матеріалістичну марксистську систему: історично обумовлений та соціокультурний зміст національних інтересів оформлюють концептуалізацію цих інтересів. Спочатку національний інтерес конструється як категорія практичної свідомості через філософські та культурні концепти, а потім відображає інструментальні методи їх реалізації. На рівні глобальної політики такі стратегії приймають оформлюють соціальне поле, де реалізуються міжнародні відносини.

### Література

1. Переломов Л. С. Конфуций и конфуцианство с древности по настоящее время (V в. до н. э. – XXI в.). – М.: Стілсервіс, Інститут Дальнього Востока РАН, 2009. – 704 с.
2. Харро фон Зенгер Стратегемы о китайском искусстве жить и выживать [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/46721782.pdf>.
3. Allinson R. E. An Overview of the Chinese Mind // Understanding the Chinese Mind – The Philosophical Roots. - Oxford, New York: Oxford University Press, 1989. – Pp. 1–25.
4. Bell. D. The China model: political meritocracy and the limits of democracy martin jacques When China Rules the World The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World. - Princeton University Press Published by Princeton University Press, 2015. – 577 p.
5. Geopolitical Discourse Andrew Latham Macalester College [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/46721782.pdf>.
6. Chinese model: dialogue between Francis Fukuyama and Zhang Weiwei Langerkvist J. The Limits of the China Model, Stockholm, Glasshouse Forum/ J. Langerkvist// Report from conference proceedings on authoritarian capitalism. – Stockholm : The Swedish Institute of International Affairs, 2008. – 24 p.
7. Kristof Nicholas The Rise of China // Foreign Affairs. - 72.№ 5,1993. “President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt with Central Asian Countries,” Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, September 7, 2013. – P. 59–74.
8. Van Norden Bryan Virtue Ethics and Consequentialism in Early Chinese Philosophy [Електроний ресурс]. - Cambridge: Cambridge University Press. Chapter 3 // Confucianism and Work Ethic—Introducing the ReVaMB Model, 2007. – Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780081006900000038>.